

Pod maskou velení

I DIALOGY HLUCHÝCH

Zaslouženou pozornost si vyžádaly vztahy mezi spojeneckou velkou trojkou – Churchillem, Rooseveltem a Stalinem – a mezi jejich vrchními veliteli, jako byli Marshall a sir Alan Brooke, náčelník britského generálního štábu. Plným právem existuje daleko víc studií, které srovnávají Hitlera a Stalina, než takových, které srovnávají Hitlera s Mussolinim, s japonskými vůdci nebo s hlavami dalších satelitů Osy. Tento odlišný zájem odráží rozdíly ve vrcholném vedení Osy a Spojenců. Němcům vyhovovaly zřídkavé jedno či dvoudenní konference, konané nejčastěji v zámku Klessheim u Salzburgu, ale dodatečně nepříznivé zprávy se filtrovaly, přičemž Hitler si zpravidla celé zasedání uzurpoval k čiré propagandě tažení „nové Evropy“ proti bolševismu. Pokud se kterýkoli představitel některého člena Osy, jako třeba bulharský král Boris, chtěl dozvědět cokoli bližšího o skutečných poměrech na válečném poli, pak se jakoukoli zlověstnou zprávou v nejlepším případě dozvěděl od některého německého důstojníka pouze šeptem.¹

Žádná vrcholným summitem řízená strategie Německa, Itálie a Japonska ve skutečnosti neexistovala. Německo a Japonsko vedly své vlastní paralelní války a Italové se pokoušeli o totéž, aniž jednotlivé

státy své akce mezi sebou jakkoli koordinovaly. Vzájemné vztahy byly ve všech směrech nedostačující. Spojenecká vláda nad oběma oceány hrála rozhodující roli: zatímco ze Spojených států proudily stovky milionů tun válečného materiálu v hodnotě padesáti miliard dolarů do Británie a Sovětského svazu, Japonsko poskytlo Německu všeho všudy 112 000 tun surovin a potravin, přičemž Německo poslalo Japonsku okolo 59 000 tun strategických surovin a techniky – *za celé čtyři roky války*. Nadto se Japonci ani nepokusili jakkoli bránit dodávkám materiálu, který proudil do Vladivostoku na základě smlouvy o půjčce a pronájmu, protože nechtěli narušit se Sověty uzavřenou smlouvu o neutralitě. Ničení japonských obchodních lodí plavících se do okupované Evropy vedlo k přechodu na ponorky, které ovšem byly s to přepravovat jen 2–3 procenta zásilek dopravovaných normálními nákladními loděmi.²

Mezi Německem, Itálií a Japonskem nikdy neexistovala žádná obdoba bilaterálních či trilaterálních konferencí vedených během války mezi Churchillem, Rooseveltem a Stalinem. Pokud se Hitler a Mussolini za války setkali, nikdy nešlo o nějakou koordinaci základní strategie, která byla výsadní doménou německého Führera. Mussolini nelibě nesl i způsob, jakým vzájemné rozhovory probíhaly: „Už mě nebaví muset být v pohotovosti, kdykoli si Hitler zamane.“ Ze spánku ho vytrhlo zvonění telefonu, kterým ho německý Führer informoval o tažení do Ruska. „Ani já bych si nedovolil burcovat svůj personál uprostřed noci,“ komentoval duce Hitlerův telefonát, „ale Němci mě bez sebemenšího zaváhání nutí vyskakovat z postele v kteroukoli hodinu.“ Mussolini obdivoval spíš rytířské Japonce než „odporné“ Němčoury: „Japonského císaře nebo ministerského předsedu by si Němci nikdy nedovolili tahat z postele ve dvě v noci jen proto, aby jim oznámili rozhodnutí, které učinili a také už uskutečnili.“³

Na straně Osy nebylo nic, co by se alespoň vzdáleně blížilo oboustrannému diplomatickému a vojenskému zastoupení, jaké ve Washingtonu a Londýně udržovali Britové s Američany. Pravda, viceadmirál Paul Wenneker a generál Alfred Kretschmer byli vysláni do Tokia, zatímco admirál Naokuni Nomura a generál Ičiro Banzaj působili jako vojenští pozorovatelé v Berlíně. Avšak vzájemným vztahům nijak neprospělo, když v tokijských novinách jeden japonský kapitán vznesl otázku, jak je možné, že Japonsko dokáže uskutečňovat kombinované válečné operace víc než tři tisíce kilometrů od domova, zatímco Němci nejsou s to překročit ani třicet kilometrů široký Lamanšský

průliv.⁴ Od prosince roku 1940 do června 1941 stál generál Jamašita, budoucí Malajský tygr, v čele japonské delegace v Německu a Itálii, takže měl přímou možnost sledovat sílu kombinovaných německých operací na západě Evropy. O operaci Barbarossa se dozvěděl ve vlaku, kterým přes Sovětský svaz cestoval na Dálný východ.⁵

Mezi Němci a Italy jednoduše žádné formální kontakty na nejvyšší úrovni neexistovaly: ani Keitel nebo jeho náměstek Alfred Jodl před kolapsem fašistického režimu Itálii nikdy nenavštívili, i když Göring tam jako samozvaný expert na Itálii pobýval poměrně často. Teprve povýšení šéfa luftwaffe ve Frascati, generála Alberta Kesserlinga, na vrchního velitele celého středomořského regionu, zajistilo jeho téměř každodenními styky s Mussolinim jistou pravidelnost vzájemných kontaktů mezi Německem a Itálií. Jinak ovšem veškerá komunikace probíhala na úrovni vojenských atašé na berlínských a římských velvyslanectvích. Oba velvyslanci, Dino Alfieri a baron Hans Georg von Mackensen, si brzy uvědomili, že jsou nuceni řešit hotovou záplavu osobních zájmů jednotlivých důležitých činitelů, jak je to koneckonců obvyklé ve všech totalitních systémech.⁶

Kontrast s hustě provázanými anglo-americkými vztahy doslova bil do očí. Na devět tisíc britských zaměstnanců bylo za války dočasně převedeno do Washingtonu, a to včetně polního maršála sira Johna Dilla, jakožto trvalého člena sboru náčelníků štábů, nebo bývalého ministra zahraničí lorda Halifaxe ve funkci britského velvyslance.⁷ Vrchní velitel amerických vojsk v Evropě, Dwight Eisenhower, řídil ve svém hlavním stanu v Norfolk Housu na James's Square mohutný vojenský personál. Válečný Londýn hostil i mnohojazyčnou armádu zahraničních exulantů i s jejich holandskými, francouzskými či polskými důstojnickými kluby v Knightsbridge i jinde. Navzdory tajnůstkářské nedůvěřivosti sovětského režimu, který odmítal vzájemnou vojenskou koordinaci i spolupráci s výzvědnými službami západních spojenců, je třeba připomenout, že americký velvyslanec Averell Harriman se pravidelně jednou měsíčně setkával se Stalinem. Kromě trvalých ambasád navštívilo Německo jen čtyři sta Japonců a za celou válku pouhých devatenáct Němců podniklo dlouhou – a značně nebezpečnou – cestu do Tokia.

Hitler si mezi svými společníky zvláště liboval ve výrazných osobnostech. Mussolini byl prvním fašistickým diktátorem na světě, ačkoli jak válka pokračovala, stával se tento nejstarší fűhrerův spojenec stále méně spolehlivým. Hitler respektoval Fina Mannerheima jako

starého a zkušeného vojáka i rumunského Iona Antoneska pro „šíři jeho idejí“, které rovněž zahrnovaly hluboce zakořeněný antisemitismus, srovnatelný s jeho vlastní nenávistí k Židům a všemu židovskému. Führerovo jediné osobní setkání se španělským *caudillem* bylo natolik nepříjemné, že je srovnával s návštěvou u zubaře. Tyto Hitlerovy osobní vztahy k partnerům se diametrálně lišily od složitého pletiva vazeb, jaké panovaly mezi Churchillem a Rooseveltem, nebo dokonce mezi těmito dvěma a lidsky záhadnou a těžko pochopitelnou postavou vládce Kremlu. Hitler nepotřeboval ztrácet čas úvahami o myšlenkových pochodech svých partnerů, protože žádný z nich pro něj nebyl zvláště důležitý, zatímco Churchill, jako nejslabší článěk „velké trojky“, která se postupně proměňovala ve „velkou dva a půlku“ se musel velice pečlivě zabývat tím, jak asi uvažují Roosevelt a Stalin. Ruský diktátor měl ovšem o Churchillovi naprosto přesné zprávy, za něž vděčil zrádcům z řad oxfordských a cambridgeských absolventů z vyšších vrstev, kteří se před válkou dopracovali k významným funkcím v MI5, MI6 a ve vládě. V Hitlerových představách bylo Německo jedinou mocností, která něco znamenala, a tak jeho spojenci mohli hrát leda podružnou roli v naprosto unikátním dramatu führerovy vlasti, a proto i kořisti, které případně získají, budou leda drobné pamlsky, jaké házíme psům. Nejmazanějším z nich se ukázal chorvatský Ante Pavelić, který začal hlásat, že Chorvaté jsou potomci starověkých Gótů, což sice mohlo lichotit Hitlerovi, ale v Mussolinim to probouzelo zuřivost, protože Chorvatsko pokládal za území spadající do jeho sféry vlivu.⁸ Vůdcové Osy podnikali významné operace, aniž se o nich vzájemně informovali. Tak například když Mussolini vpadl do Řecka, částečně ho k této akci motivovala skutečnost, že „Hitler mě vždycky staví před hotovou věc. Tentokrát mu oplatím stejnou mincí: až z novin se dozví, že okupují Řecko“. To byl Mussoliniho způsob, jak se Němcům pomstít za to, že o něm pohrdavě tvrdili, že je „náš gauleiter pro Itálii.“⁹

II SLUŠNÍ LIDÉ A JEJICH SPOJENCI

Společné německo-italské operace byly nesouvislé a charakterizovala je oboustranná zášť. Italové pokládali Němce za arogantní, ale velice zdatné povýšence, Němci zase viděli v Italech laxní, blázeňované panáky v peřím ozdobených helmách a okázalých čapkách. Mussolini odmítal Hitlerův návrh, aby italské vojsko vtrhlo do Francie přes Burgundsko, a také zprvu odmítal führerovu nabídku, že pošle do severní Afriky

bojovat svou obrněnou divizi. Přesto se dvě stě letadel z italské Regia Aeronautica připojila k útokům luftwaffe na Británii, zatímco několik italských ponorek operovalo v severním Atlantiku u bordeauxských břehů. Pokud se však Mussolini vrhl samkoli sám, pokaždé to skončilo tragicky. Sám nedokázal porazit ani naprosto podřadné řecké ozbrojené síly. Museli mu přispěchat na pomoc Němci – italský velitel Rodolfo Graziani se psychicky zhroutil –, zatímco Rommel byl vyslán do severní Afriky, aby zachránil alespoň něco z pohromy, kterou Britové přichystali Italům v Kyrenaice. Na počátku Hitler svému spojenci dovolil vytýčit si vlastní italský *spazio vitale* (*lebensraum*) v Albánii, pobřežním Chorvatsku, helénském Řecku (Makédonii a Trácii okupovali Bulhaři), ve Slovinsku a v jihovýchodním cípu Francie od místa poblíž Ženevy dále až Toulonu. Když se posléze začala štěstěna od Itálie odvracet, někdejší spojenec klesl na úroveň satelitu, což se zřetelně odrazilo v Hitlerově instrukci z 28. prosince 1942, která italskou armádu podřizovala generálovi Alexandru Löhrovi, vrchnímu veliteli Wehrmachtu v jihovýchodní Evropě.¹⁰

Ačkoli Italové klesli na úroveň závislých imperialistů, v jednom případě s nimi Němci museli počítat jako s partnery. V červenci 1941 vypravil Mussolini do Sovětského svazu Corpo di spedizione Italiano in Russia (CSIR). Tomuto vojsku veleli postupně generálové Francesco Zingales a Giovanni Messe. Mussolini doufal, že pod maskou halasného antikomunismu skryje čirou touhu po nerostných zdrojích, když si předtím zajistil Hitlerovo ujištění, že přizve Itálii ke konečnému dělení veškeré kořisti.¹¹ Dělal, co jen bylo v jeho silách, aby svému dvaadesátitisícovému motorizovanému expedičnímu sboru dodal zdání modernosti. Jednou ze skrytých funkcí, plynoucích z umístění Italů doprostřed mezi Maďary a Rumuny, byla snaha zabránit, aby se vojska těchto dvou spojenců nezačala místo zabíjení Rusů vraždit mezi sebou. Dalším paradoxem byla skutečnost, že ačkoli Italové byli součástí skupiny armád Jih, která dříve či později zamíří na Krym, Hitler rozhodl, že tento poloostrov obsadí vojáky naverbovanými proti Mussoliniho vůli v Jižních Tyrolích. Po prohrách v Rusku koncem roku 1941 Mussolini vyslal na východ další posily, takže italská Osmá armáda nakonec čítala okolo 230 000 mužů, kterým velel Italo Gariboldi.¹²

Vztahy mezi německými a italskými vojáky byly různé. Předem organizované události, jako mezinárodní fotbalová utkání nebo udílení medailí, procházely bez komplikací, ale ani to nemohlo zastřít skutečnost, že Němci, kteří o sobě věděli, že jsou celosvětově špičkovými

vojáky, pokládali své spojence za lajdáky, kterým se kvůli nedostatečné péči rozpadají boty na nohou a navíc jsou posedlí honbou za ruskými nebo ukrajinskými děvčaty. V tom se ovšem zrcadlil i širší problém spočívající v tom, že italští vojáci byli většinou venkované, kteří vůči Rusům a Ukrajincům necítili rasovou nebo jakoukoli jinou zášť. Krom toho podle sovětské propagandy měli Italům vycházet vstříc, aby podnítila rozkol uvnitř Osy.¹³ Když pak Němci a jejich spojenci kolísali pod náporem ruských protiútoků, vinu za neúspěchy házeli jedni na druhé.

Kromě problémů v komunikaci tu hrály svou roli i rozdíly v temperamentu. Italové pokládali Němce za chladné suchary, kteří vždycy zpochybňují pokyny i vyšších italských šarží, zatímco Němci byli přesvědčení, že Italové jsou chaotičtí a přehnaně emotivní. Tak třeba Kesserling konstatoval, že *abbracci* (objetí) a *bacci* (polibky), kterými ho obšťastnil italský náčelník generálního štábu maršál Ugo Cavallero, pro něj byly „naprosto novým způsobem pozdravu“.¹⁴ K nejzjevnějším rozdílům, alespoň v Rusku, patřilo, že Němci měli na jakoukoli manuální práci místní nevolníky – zpravidla civilisty nebo válečné zajatce –, které Italové neměli. Německý poddůstojník, který se pokusil vystrnadit plukovníka Maria Bianchiho z jeho kvartýru a ustoupil teprve poté, když na něj tento mnohonásobně vyznamenaný válečný hrdina vytáhl pistoli, byl jen extrémním příkladem německého komplexu nadřazenosti.¹⁵

Italské vojenské zdroje zaznamenávají řadu incidentů, v nichž Němci hrubě uráželi důstojnost svých italských spojenců. Poručík Giuseppe Mononeri utrpěl frakturu paže, když se ho německý řidič jen tak z legrace pokusil přejet, což později stihlo vojína Idria Citrina ze stejného útvaru. Německý důstojník nejdřív slovně urážel italského řidiče, kterému v nákladním autě došlo palivo, a nakonec na něj vytáhl pistoli a houkl na něj, aby „koukal padat“ – nejspíš proto, aby mohl náklad vozu vyloupit. Když němečtí vojáci chtěli v dněpropeetrovském nádražním bufetu zasednout ke stolu, u kterého už seděli Italové, jeden z nich zvedl židli i s mnohem subtilnějším Italem nad hlavu a za hurónského smíchu svých druhů jí třískl o zem. Jeden italský voják se chtěl po čtyřicetkilometrovém pochodu ubytovat v jakémsi ruském domě, ale jiný – tentokrát německý – voják ho odtamtud hrubě vykázal, což doprovodil vysvětlením v italštině: „Hitler a Mussolini kamarádi, Němci a Italové kamarádi na frontě – ale ne tady.“ Italové, kteří se pokoušeli naskočit na německý nákladník, byli drsným

způsobem odmítnuti nebo je Němci rovnou pažbami pušek mlátili přes prsty. Ve vlacích museli i italští důstojníci cestovat v dobytčácích. Bojový pokřik italských vojáků zněl „Savoia!“ na počest italského panovnického rodu, což Němci posměšně karikovali voláním „avanti Savoia, cikaj!“ přičemž slovo *cikaj* je ruský výraz pro útěk.¹⁶ I když italští vojáci většinou bojovali statečně, pokud padli jejich důstojníci, často propadali panice. Od doby, kdy bylo italské vojsko začátkem roku 1943 vysláno na ruskou frontu, ztratilo 42 procent důstojníků a 37 procent poddůstojníků a vojáků. Odhaduje se, že 25 000 mužů zahynulo v boji, 70 000 jich padlo do zajetí, 22 000 zahynulo cestou do táborů a dalších 38 000 v sovětském zajetí zmizelo zcela beze stopy. Po skončení války se z Ruska vrátilo pouhých deset tisíc Italů.¹⁷

Němečtí a italští vojáci se také setkávali v okupovaných územích. Jeden Ital se zahanbením vzpomínal, jak se na Krétě poprvé potkal se spojenci z Osy: „Na předměstí jsme se míjeli s prvními německými vojáky, kteří na nás ze svých mohutných tanků pobaveně shlíželi. Když naši mocní spojenci viděli, jak se náš expediční sbor kolem nich šourá se svou karavanou oslů, museli jsme jim připadat neodolatelně směšni, jako kdybychom ani nebyli vojáci, ale nějaká kuriózní cikánská výprava.“¹⁸ Italové záviděli svým mocnějším spojencům jejich perfektní vybavení, zatímco oni se plahočili v dřevácích, protože vojenské boty se na nich rozpadly, nebo se raději oblékali do svérázných místních oděvů, než aby nosili své potrhané uniformy. Italští vysocí důstojníci pokládali Němce za arogantní neurvalce, kteří se lstí zmocňují italských koloniálních držav, což byl i osud Balkánu, jenž postupně a nenápadně sklouzával od jednoho partnera Osy ke druhému.

Kesserling, který Italy respektoval víc než mnozí jeho krajané, soudil, že nehledě na jednotlivé individuální případy výjimečného heroismu, italská armáda se lépe vyjímá na přehlídkách než v boji. Věk jejich generálů se pohybuje mezi šedesáti a osmdesáti a vyhraněný smysl pro vlastní důstojnost brání italským důstojníkům v pří-
mějším kontaktu s jejich pologramotnými vesnickými podřízenými. Italové neměli dostatečně vybavené polní kuchyně a kvalita jídelních dávek byla úzce spjata s hodnotou jejich příjemců, takže Kesserling se v italské důstojnické jídelně najedl daleko lépe než ve vlastní štábní kantýně. Neméně důležitá byla skutečnost, že italští vojáci dostávali žold permanentně se pozděním.¹⁹

Italští důstojníci si velice potrpěli na svůj elegantní zjev a džentl-
menské vystupování, což bylo v nápadném rozporu jak s ideální

představou fašistického *uomo nuovo*, tak s ideologicky vyhraněným postojem Wehrmachtu. Podobně jako si dnes britští armádní představitelé a političtí komentátoři myslí, že rozumějí Afgháncům či Iráčanům lépe než Američané, Italové byli přesvědčeni, že rozumějí Chorvatům nebo Řekům lépe než Němci. Němečtí vojáci uráželi puritánsky přecitlivělé Řeky tím, že se v mimoslužební době ve městech i vesnicích producírovali ve spodním prádle, aby „chytali bronz“, ale jejich postoj se v principu nelišil od italského rasistického pohledu na Balkánce, zejména pak Řeky, které pokládali za jen o něco lepší divochy.²⁰

Díky své národní prestiži a hrdosti Italové také nepřežali německou či chorvatskou nebo vichystickou antisemitskou politiku. Italům vadilo německé šikanování a rozhodně se nechtěli chovat jako podmanění Chorvati a Francouzi. „To absolutně nepřichází v úvahu (...) samozřejmě to jednoznačně odmítám,“ odpověděl velitel Druhé armády v Jugoslávii, generál Mario Roatta, na chorvatský požadavek, aby Italové předali Chorvatsku Židy, kteří našli útočiště v Italy anektovaném dalmatském pobřežním pásmu.²¹ Dobře míněné knihy jako *Mandolína kapitána Corelliho* představují poněkud cukrkandlový pohled na válčící italské vojáky. Postoj italského vojska k perzekuci Židů se často připisuje představě Italů o sobě samých jako „slušných lidech“ (*brave gente*). Tato „slušnost“ je ovšem jen těžko slučitelná s italskými internačními tábory nebo s represemi nařizovanými týmž generálem Roattou či s vražednou politikou uskutečňovanou v Habeši a Libyi. Italové byli schopni kosit skupiny rukojmích stejně jako Němci – jenom nesdíleli jejich psychotickou averzi k Židům.

Italská královská armáda (Regio Esercito) nebyla tak ideologicky prosycená fašismem jako Wehrmacht nacismem. Mnozí z postarších vysokých důstojníků byli liberálové a svobodní zednáři, jejichž niterné přesvědčení fašistický režim pronásledoval. Mussolini byl omezen monarchií a Vatikánem, tedy silami, které Hitler buď nemusel řešit, nebo je rozdrtil. Navzdory své vlastní anti-judaistické tradici církev kladla nepříjemné otázky týkající se osudu Židů. Italský antisemitismus byl mnohem noblesnější nebo přinejmenším ne tak hluboce zakořeněný a záštipný jako jeho nacistická podoba. Fašismus nehlásal, že budoucnost Itálie závisí na vybíjení Židů, zatímco nacismus v nich spatřoval existenciální hrozbu. Ba co víc: německý geograf byl zděšen, když v dubrovnické kavárně Grodska viděl italské důstojníky hovicí si u společných stolků s Židovkami a šokovalo ho, že titíž lidé zachránili

mostarské Židy před pastmi, které na ně nalíčili chorvatští fašističtí ustašovci.²² V italské armádě sloužilo i několik uznávaných židovských důstojníků a podle Alexandra Stilleho před vydáním rasových zákonů roku 1938 byl každý třetí italský Žid řádným členem fašistické strany. Na Balkáně zase státní i vojenští představitelé pokládali italské Židy spíše za vlivné činitele italské ekonomické nebo politické moci než za vyvrhele, jaké z nich dělali Němci.

Existují však i další rozdíly, které bychom neměli pominout. Italové dokázali skvěle vydávat pragmatickou účelovost za spravedlivé mravní rozhořčení, což mnozí Itálii naklonění historici velkoryse přehlížejí, aniž se přitom zabývají písemnými důkazy o páchaných válečných zločinech, pečlivě utajovaných ministerstvem obrany. Zhruba se dá říci, že národy nerady připouštějí kombinaci vypočítavosti, zbabělosti a laskavosti, projevované vždy podle toho, jak se to zrovna hodí. Nepochybně lze u italského vojska nalézt zjevné morální postoje. Když se náčelník štábu Druhé armády generál Clemente Primieri na podzim roku 1942 dozvěděl, že neitalští Židé mají být předáni vražedným ustašovcům, zvolal: „Je to porušení daného slova, které jsme jim [Židům] dali, a bude to mít zhoubný dopad na všechny, kteří nám zatím důvěřují. Budou se obávat, že je také zradíme, kdykoli se nám to bude hodit. Naši prestiž to nenávratně poškodí.“ Jeden důstojník kulometné rotý napsal svému příteli: „S touhle věcí by si italská armáda neměla špinit ruce.“ Tito lidé by podle všeho souhlasili s prohlášením představitele ministerstva zahraničí Luky Pietromachiho, že „v celé Evropě není ani jediný kout, který by nebyl svědkem německé hluboce zakořeněné zlotřilosti. A tihle lidé chtějí být šířiteli kultury a takzvaného ‚nového pořádku!‘“²³ Samo sebou, že tyhle postoje byly provázeny dynamickým politickým vývojem a kromě morálního postoje se v nich odrážela i pragmatická vypočítavost.

Z vysílání BBC v červnu roku 1942 italská vláda věděla, že do tohoto data bylo zabito přibližně sedm set tisíc polských Židů, z tohoto počtu mnozí jedovatým plynem. Muž číslo dvě na německém velvyslanectví v Římě, Otto von Bismarck, vnuk prvního německého kancléře, 18. října formálně požádal o italskou spolupráci ve věci „opatření“ týkajících se chorvatské a německé masové deportace chorvatských Židů. Bismarck rovněž naprosto důvěrně Italy informoval, že to „s nejvyšší pravděpodobností povede k definitivní eliminaci zmíněné skupiny Židů“. Kromě cti a prestiže, které Italům zakazovaly pomáhat Chorvatům, i vývoj válečné situace za poslední půlrok nabádal k odmítnutí

spolupráce s Němci. Mnozí představitelé armády, a dokonce i režimu si uvědomovali, že pro Itálii tahle hra končí, a tenhle názor potvrzoval i výzkum veřejného mínění. V říjnu 1942 zahájili Italové v Lisabonu tajné rozhovory s britskými agenty oddělení pro zvláštní operace (SOE) o možnosti uzavření separátního míru. V prosinci 1942 Spojenci vydali jasné varování týkající se budoucích procesů s válečnými zločinci, což bylo pro Italy další pohnutkou k distancování se od Němci uskutečňované genocidy. Uvědomovali si, že nastal nejvyšší čas k výměně pozic, pokud se nechtějí mravně pošpinit a pokud samozřejmě nechtějí viset na šibenicích vedle Němců.²⁴

III PROBLÉMY VE VEDENÍ

Stejně jako neexistovala rozumná strategická spolupráce mezi diktátory a jako se nedalo hovořit o bratrské spolupráci mezi jejich jednotlivými vojsky, vůdcové Osy nedisponovali ani sborem odborných poradců, protože führer i duce byli zdrojem veškeré moudrosti. Rooseveltův nejbližší důvěrník, Harry Hopkins, se po smrti své manželky do Bílého domu přímo přestěhoval. Ve vojenských záležitostech Roosevelt plně důvěřoval Marshallovi a rovněž neúnavný britský předseda vlády mnohdy upouštěl od některých svých až příliš divokých strategických plánů, pokud narážely na nesouhlas silných mužů, kterými se obklopol, protože dobře věděl, že potřebuje jejich smysl pro řád a disciplínu, zejména pokud se jednalo o neústupného vojenského byrokrata Alana Brookeho. I tak byl jediným mužem, který mohl ukončit Churchillova setkání, táhnoucí se dlouho do noci, a poslat ho na kutě, sebevědomý jihoafrický polní maršál Jan Smuts. Hitler však jakoukoli opozici nepřipouštěl a obklopoval se výhradně příkyvovači. Po dlouhých hodinách strávených ve společnosti patolízalů typu Alberta Speera rád odpočíval uprostřed kliky služebnických obdivovatelů, jaké by si Churchill nebo Roosevelt v životě blíž k tělu nepustili. Hitlerova svita musela bdít a zbožně naslouchat, když Hitler hlubokomyšlně přemítal o podivných tajemstvích, například o polévce, jakou se asi sytili starověcí Spartané. V takových okamžicích by si ho nikdo nedovlíbil přerušit nebo mu skočit do řeči. Sebemenší nesouhlas vyvolával u Hitlera záchvaty zuřivosti, které nepominuly, dokud mu všichni nedali plně za pravdu. Z obav před výbuchy Hitlerova hněvu si také nikdo netroufal sdělit mu jakoukoli špatnou zprávu, zatímco Churchill nezřídka klesal na duchu pod náparem nijak nepřikrášlovaných zpráv z bojiště.²⁵